

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל

Zwiazek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר

ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366

<http://cracowassociation.blogspot.co.il/>

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 115 ספטמבר 2016 אלול תשע"ו

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

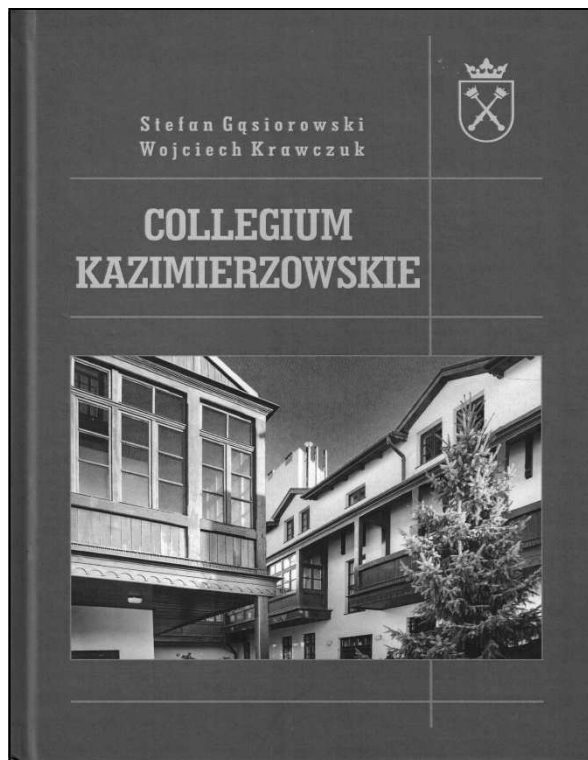
Collegium Kazimierzowski

ד"ר סטפן גושירובסקי, מרצה במכון לחקר לימודי היהדות באוניברסיטה יגלונית, וד"ר וויצ'ך קרבצוק, מרצה במחלקה לארכיאולוגיה באוניברסיטה היגלונית פרסמו ספר בשם Collegium Kazimierzowskie, על הבניין שברחוב יוזפה מספר 19, שבו שוכן היום המרכז ללימודי יהדות והמכון לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהדות קרקוב.

הספר ראה אור כחלק מסדרת ספרים בהוצאת האוניברסיטה היגלונית לציון 650 שנים להיווסדה של האוניברסיטה, ולרגל האירוע הופקו מספר ספרים המוקדשים למבנים ההיסטוריים של האוניברסיטה. הבניין ברחוב יוזפה 19 היה לרכושה של האוניברסיטה רק בסוף שנות ה-20 של המאה הקודמת, ובמשך כ-15 שנה שימש את המכון לפסיכולוגיה יסודית. לפני המלחמה היה הבניין בבעלות משפחות מרקוביץ וריטלר.

הספר, הכולל גם כ-50 תמונות, מתאר בהרחבה את ההיסטוריה של קז'ימיז'י, החל מהמאה ה-14, כשהאי היה נפרד מקרקוב, תחילת ההתיישבות היהודית ב-1495, כשהרחוב נקרא "רחוב היהודים" ועד לשנים האחרונות.

בין התמונות: תוכניות של קרקוב וקז'ימיז'י מהמאה ה-19, תוכניות הבנין ברחוב יוזפה 19 מ-1884 ואילך, תמונות של הבניין בשנים שאחרי המלחמה וכפי שהוא נראה היום, לאחר שיפוץ מקיף, בפנים ובחוץ.

האם יוקם מוזיאון במפעל של שינדלר בברניליץ?

המפעל בברניליץ שבצ'כיה, שאותו הפך אוסקר שינדלר ל"מפעל נשק" ושם שיכן את "יהודי שינדלר" מסתיו 1944 ועד השחרור במאי 1945, נרכש לאחרונה על ידי "קרן הזיכרון לזכר השואה". הקרן מתכננת לשחזר את הבניין ואת האיזור סביבו למצבם המקורי וההיסטורי, לרבות מגדלי השמירה, ובכך להפוך את המקום לאנדרטה ולמוזיאון לזכר לשואה ולפועלו של אוסקר שינדלר.

עם חיסול מחנה הריכוז בפלשוב, הצליח אוסקר שינדלר, התעשיין הגרמני, לשכנע את השלטונות הגרמניים להעביר את מפעלו מז'בולוצ'יה בקרקוב לכפר הצ'כי בריניליץ, אל המבנה ששימש קודם לכן מטווייה, בטענה שהוא מקום שם מפעל נשק. אל המחנה הועברו כ-1,200 יהודים, בהם כ-300 נשים, רובם ממפעלו של שינדלר ברחוב ליפובה ואחדים ממפעלי התפירה של מדריץ'.

"המפעל" של אוסקר שינדלר בברניליץ בשנת 2004

בשטח המחנה הקים שינדלר מרפאה ומכון

חיטוי, ודאג למנות מזון מוגדלות עבור חולים ועבור מי שאיבד ממשקלו, וכך הציל את חיי "יהודיו". ב-8 במאי 1945 שוחררו אסירי המחנה על ידי הצבא האדום, והמקום עצמו נעזב והוזנח.

ישראל בסטר, איש קרקוב

קרקוב 1919-1933: בשנת 1919 הגענו לקרקוב ברכבת, לתחנה סגורה, הגדולה שראיתי לראשונה בחיי. אנשים נהרו מכל הכיוונים, וסבלים עם עגלות עמוסות פילסו את דרכם בין ההמון, תוך כדי קריאות אזהרה.

ראשי הסתחרר עלי, לא ידעתי לאן לזרוק מבט קודם, על הרכבות המהירות העוברות בתחנה, על הקישוטים היפים, על קבוצת ילדים שיצאה בשירה, על הקצינים עתירי קישוטים בלתי מובנים לי ומאחוריהם משרתם הצמוד, על הגבירות לבושות פאר והדר ועל הגברים בתלבושת הלאומית, חובשים כובעים עם נוצה צבעונית בהם. ביציאה ניצב סדרן בעל מידות המטיל אימה ממש בפניו החמורות ששפם ענק מתמשך לכל רוחבן.

יצאנו מהתחנה, שחזיתתה מתארך לאין סוף, כפי שזה היה נראה בעיניי, וירדנו במדרגות המתמשכות לאורך החזית אל רחבה ענקית. הרחבה מלאה בכרכרות רתומות לצמד סוסים בכל הצבעים, בשתי כרכרות כאלה הסתדרנו עם כל החפצים ויצאנו לקראת היעד הסופי.

גם מפי אחיותי נשמעו קריאות התפעלות לאורך כל הדרך - הטרמואי הראשון שנתקל בדרכנו, האוטומוביל, הבתים הגבוהים והמפוארים, הכנסיות שמגדליהן מתנשאים מעל, בתי הקפה שכבשו את המדרכות, חלונות הראווה הגדולים, כל דבר חדש מתקבל בקריאות "תראו! תראו!". ועוד אנו תרים אחרי חידושים נוספים ולפתע פתאום עינינו רואות שלט באותיות שלנו וידענו, כי לרובע היהודי הגענו ונשמנו לרווחה - בין אחינו אנו.

עולם אחר - רחובות יותר צרים, בתים ישנים ונמוכים, אנשים בלבוש אחר, חנויות ללא פאר והדר. עוד רחוב ועוד רחוב ואנו עוצרים בחזית בית גדול - זהו הבית ברחוב אויגוסטיאנסקה מספר 19. הבית היה בעל 4 קומות, הקומה העליונה הייתה חדשה שהוסיפו מעל הבית הישן. אנו גרנו בקומה הרביעית בדירה מרווחת לפי המושגים של אז, דירה בת שלושה חדרים, בנוסף למטבח גדול וחדרי שירותים.

חדר המגורים שימש גם כחדר אוכל, בקיר אשנב למטבח כדי להעביר דרכו אוכל. ביום שימש לנו חדר עבודה, ובלילה היה לחדר שינה. החדר היה ארוך, ליד החלון משני צדדיו שתי מיטות. בתווך שולחן ארוך וגדול, ליד הקיר ארון עץ, רב קומות, רב דלתות, רב מגירות, ובחלק העליון דלתות עם זכוכית מלוטשת - בדולח, בשני הצדדים שלו שקעים ובהם פמוטים גדולים של כסף. וכל כולו מקושט מעשה אומנות - ממש אגדה. מאחורי דלת הכניסה עוד מיטה ובפינה התנור בנוי כולו מאריחים צבעוניים בגובה החדר. ומצד השני ספה ארוכה, אשר נפתחת ללילה ושימשה למיטה נוספת.

הסלון היה שמור לשימוש מיוחד: כמו קבלת אורחים ומאורעות משפחתיים, וחדר זה שימש גם את אבי ז"ל לשנון התורה בימי שבתות וחגים. בפינה מאחורי הדלת מצד ימין הייתה ספה פינתית מרופדת בלוש ירוק, ולפינה שולחן נמוך וקטן. באמצע החדר ניצב שולחן עשוי מהגוני כבד עם כיסאות בריפוד מתאים. השולחן מכוסה במפה מקושטת בעבודת יד מלאכת מחשבת ממשי טהור ומסביב לה חוטי זהב - מפה כבדה הייתה זאת. בפינה מול החלון ניצב בכל הדרו פסנתר-כנף שחור. החלון היה מכוסה בוילון לבן כבד השומר על האפולוליות של החדר המכובד הזה. מצד שמאל לכניסה נמצא "ארון הספרים". היה זה ארון ספרים עשוי מעץ מהגוני אדמדם, בחזית שלו שתי דלתות בכל הגובה. כל דלת מחולקת בסרגלי עץ במרחקים שווים ונוצרו מרובעים קטנים באמצע ומאורכים בצדדים

ישראל בסטר ואביו שלמה בסטר ז"ל חיו בקרקוב לפני מלחמת העולם השנייה, והיו פעילים בחיי הקהילה היהודית המקומית.
יוסי בסטר, בן ישראל ערך, בהנחיית רשומותיו של ישראל ז"ל, מסע שורשים בעקבות חייו של סבו ואביו. קטעי המסע המתפרסמים כאן נכתבו בגוף ראשון, כאילו נכתבו על ידי ישראל בסטר.

ובאלה היו קבועות זכויות עבות מלוטשות, עם הדלקת האורות השתקפו בהן שלל צבעים נפלאים. הארון הכיל את הספרים הבסיסיים של היהדות, החל מהתורה ועד הפוסקים האחרונים. כל הספרים בכריכה מאוחדת מעור חום-אדמדם, ועל גב כל ספר באותיות זהב שם הספר. במדף העליון נמצאו ספרי התורה, נביאים וכתובים וספרי המשניות. במדף הראשי - תלמוד בבלי וירושלמי, ומתחת - היד החזקה של הרמב"ם, יורה דעה, שולחן-ערוך, ועוד ועוד. במדף האחרון חומשים, סדרי תפילה, מחזורים ובהם הספר של אימא "מענה לשון", ביידיש, ובו הייתה קוראת, בקול בכיני ומרגש, בכל שבת אחר הצהרים.

באחד הדפים הפנימיים של הספר "יורה דעה" רשם אבי ז"ל את קורות המשפחה ושורשיה, עד ל"נודע ביהודה", וזה האחרון העיד על עצמו שהוא מגזע דוד המלך. בדף זה רשם אבי גם את שמות ילדיו, תאריכי הלידה, וציוני דרך בחיים. חשבת כי הארון יעבור לרשותי, מפני שהייתי הממונה על שמירתו וטיפולו כל השנים עד לעליית ארצה, אולם לא זכיתי לכך - הוא הושמד עם יהדות קרקוב כחלק ממנו.

חוץ מהשוער כל הדיירים היו יהודים, בעלי מלאכה, סוחרים, חזן אחד, מתווכים ועוד. יהודים אדוקים, שומרי מסורת וגם חילוניים. כל השבוע כל אחד היה טרוד בענייני פרנסה, אולם בשבתות ובחגים הבית היה הומה, המבוגרים יושבים במרפסות ומנהלים שיחות קולניות והילדים מרעשים בחצר. אבי לא התערב בין אנשים לשיחות חולין. כל זמן חופשי היה קודש לתורה או לפעילות ציבורית ודאג שילדיו ינהגו כך.

אבי, שלמה בסטר ז"ל, היה הרוח החיה ב"מזרחי" בקרקוב, שימש כראש הוועד במשך השנים, היה חבר נשיאות המזרחי באזור והשתתף במספר קונגרסים כציר התנועה. במשך שנים שימש אבי כפרנס הקהילה היהודית בקרקוב, והיה ממייסדי מוסד הצדקה הגדול ביותר בעיר "בית לחם", וכן ממייסדי בית המדרש של ה"מזרחי" בו כיהן כנשיא, מראשיתו עד פרוץ מלחמת העולם השנייה. פאר יצירתו היה יסוד בית ספר המזרחי "חדר עברי" וגימנסיה "תחכמוני".

הלימודים בקרקוב: עם בואנו לקרקוב היה עלינו להשתלב במוסדות החינוך. אני נשלחתי ל"חדר" המסורתי, ברחוב וונגלסקה (רחוב הגחלים), שנקרא על שם המחסנים לממכר גחלים. בדירה בקומת הקרקע היה ה"חדר" שהמשכתי בו את לימודי הקודש.

אחרי חודשים מספר הייתי חייב לעבור לבית ספר רגיל מטעם השלטונות, בהתאם לחוקים החדשים, וכך נעשיתי תלמיד בבית ספר פולני בשעות הבוקר, ובחור ישיבה אחר הצהריים. היה לי קשה בבית הספר, כי לא שלטתי בשפה הפולנית, עד כה למדתי בבית ספר גרמני ובבית דברי יידיש. עונשים, שבמשך הזמן פעלו גם לטובה. עונש היה, בדרך כלל להעתיק דפים מספר או ללמוד בע"פ סיפורים שלמים, כך השתפר כתב ידי, ודיברתי ביתר חופשיות בשפה שעד בואי לקרקוב הייתה לי כמעט זרה. הפולנית נשארה לי זרה בכל שנות לימודי ונשכחה ממני מהר לאחר עלייתי ארצה.

ישראל בסטר, איש קרקוב (המשך)

כאשר נוסד בית הספר "חדר עברי" הייתי אחד מתלמידיו הראשונים. ליד בית הכנסת על-שם "רבי אייזיק", מעל מגרש צר, הקימו מבנה של שתי קומות, כשקיר בית הכנסת הגבוה משמש קיר חיצוני מצד ימין וקיר של בית ממול מצד שמאל.

החלוקה בין הכיתות היתה בנויה עץ, שבחלק העליון נקבעו חלונות להגברת התאורה. זו פעם ראשונה ישבנו על ספסלים מיוחדים לבית ספר, בשתי שורות, לפני שולחן המורה - ממש כמו בכל בית ספר, ולא כמו ב"חדר" ליד שולחן ארוך משני צדדיו. זה היה החדר העברי הדתי הראשון בעיר, שלמדו בו לימודי קודש וחול גם יחד.

הפעם נהפכו הזמנים, לפני הצהריים למדנו לימודי קודש ואחרי הצהריים לימודי חול. כשהתפרסם שמו של בית הספר נהרו אליו תלמידים מ"חדרים" רבים, והאחרונים החלו להעלם במהלך השנים מהנוף היהודי.

ב"חדר עברי" התחלתי ללמוד את השפה העברית, וספרנו הראשון נקרא "שפתנו" שנערך ע"י מורה לעברית מיפילב. הספר נפתח בשיר על "בוקר טוב", אותו למדנו בעל פה, ובו גם סיפורים על חושם, סיפורים מהתנ"ך, שירים ועוד. כמובן שהתורה והתלמוד היו מקצועות הלימוד העיקריים, אך למדנו גם על תולדות עם ישראל

היה ברור שאני המתאים ביותר, כשהחלטנו להוציא לאור "עיתון-קיר" - נבחרתי להיות העורך, וכשהיה צריך לגשת למנהל במשימה בלתי נעימה - גם אז מונתי לנציג הכיתה. אהבתי לפעול למען הכלל, אולי נדבקתי מאבי בחידק זה, ואפשר להגיד כי צעדנו באופן מקביל בחיים הציבוריים, אבי בין המבוגרים ואני בין הצעירים - הנוער. כך נולד הרעיון להקים תנועת נוער דתי "השומר הדתי".

את "עיתון הקיר" הראשון הוצאתי בעזרת החברים בשנת 1925, שמו לא שמור בזיכרוני, אולם אוכל לתאר בדיוק את צורת הופעתו. בשל כתב היד הנאה שלי, כתבתי את החומר שנכתב לפרסום בדיו מיוחדת על נייר חלק, תלמיד שהצטיין בציור, הוסיף את הקישוטים המתאימים. את הדפים הכתובים הדבקנו מעל דף מצופה בחומר דמוי שעווה, ואחרי זמן מה הורדנו את הדף. הדיו המיוחדת נספגה בחומר וכעת בה התור של ההדפסה, הדבקנו דפים ללוח השעווה, הידקנו אותם בגלגלת של גומי ואחרי שהורדנו את הדפים הם הכילו את החומר המודפס. אפשר היה להעתיק בצורה זו כעשרים דפים הניתנים לקריאה. כל דף עבר תהליך דומה ולכן מספר הדפים היה די מצומצם. כולם השתתפו בהדפסתו ובמימונו. בכל כיתה הדבקנו את העיתון על לוח המודעות.

אקסמפלר אחד מסרנו להנהלת בית הספר. פעם אחת העיתון הוחרם ע"י מנהל בית הספר, לאחר שפרסמנו בו מאמר ביקרתי על הציונים הניתנים ע"י המורים, בגלל הרגשת אי צדק במקרה מסוים. ומאז היינו חייבים להגיש את כל החומר לפני הפרסום לידי המנהל לאישורו.

כחמש לבית הספר העממי נוסד על ידי ה"מזרחי" בית הספר התיכון הדתי "תחכמוני", ועם סיום הלימודים בבית ספר יסודי עברתי ל"תחכמוני". הייתי בן המחזור הראשון של "תחכמוני" בשנת 1929, עם גמר כיתה ו'.

בגלל חוסר באישור ממשלתי מתאים, ביה"ס לא היה רשאי להמשיך בכיתות הגמר לבחינת הבגרות, היינו כיתות ז' ו-ח' של בית ספר תיכון. נרשמתי, לכן, לבית הספר העברי התיכון לכיתה ז' אך המעבר מבית ספר דתי לחילוני היה די קשה לאבי ולי.

הייתי זר ונתקלתי בקשיי הסתגלות לחברים החדשים ולשכנות של התלמידות. עם גמר השיעורים בבית

הספר הייתי פונה לעיסוקי ולא השתתפתי במפגשים המעורבים של התלמידים, בפעילויות הספורטיביות, בטיולים או במסיבות. אפילו את הכובע המסורתי לא לבשתי אף פעם מחוץ לכותלי בית הספר.

המצב השתנה, כאשר יותר תלמידות הכיתה המקבילה פנו אליי בבקשה לעזרה במקצועות העבריים, כי שמי הלך לפניי כבקיאה בהם, ולאט לאט נשבר הקרח והפכתי להיות אחד מהשורה ומקובל ביניהם, בניגוד לאחרים שגם הצטרפו אתי לביה"ס ונשארו מרוחקים עד הסוף. שנתיים עשיתי בבית הספר העברי ובמשך השנתיים התהדקו הקשרים ביני ובין תלמידי הכיתות, כאילו התחלנו את הדרך כבר מכיתה א'.

(סוף בעמוד הבא)

בוגרי "תחכמוני" 1929, ישראל עומד שלישי משמאל

ועל ארץ ישראל. לראשונה היו לנו מורים לכל מקצוע, מורים שהובאו לעיר מכל מקום, שכן לא קל היה למצוא מורים דתיים ויודעי השפה העברית - שכן את כל המקצועות למדנו בשפת הקודש.

בשעות אחר הצהריים למדנו לימודי חול ע"י מורים יהודים מבתי ספר שונים, ועם ריבוי הכיתות בבית ספרנו, היו מורים אלה מלמדים רק בבית ספרנו. בקומת הקרקע הקימו את בית המדרש של ה"מזרחי", ששימש גם מקום למסיבות לרגלי חגים כמו חג החנוכה, ט"ו בשבט, מפגשים עם אורחים מארץ ישראל, עם סופרים ומשוררים שהגיעו לעיר ועוד.

תמיד הייתי בין הראשונים בבית הספר, אם לא בלימודים הרי במעשים. כאשר הוחלט לבחור ועד כיתה,

ישראל בסטר, איש קרקוב (המשך)

פעילות ציונית: כמרכז ציוני חשוב, נמשכו לעיר קרקוב אורחים בעלי שם, וכך נתקיימו חילופי השקפות לבין מנהיגי ההסתדרות הציונית מכל המפלגות. אני זוכר את ביקורם של אורחים רמי מעלה אלה, והיינו נלחמים על זכות כניסה לאולמות, שבהם נשאו את דברם, שנשמעו באוזנינו כפעמי המשיח.

זכור לי ביקורו ההיסטורי של נחום סוקולוב (1930), עוד מהדהד באוזני קולו הצלול של זאב זיבוטינסקי, האפשר לשכוח את דמותו של מ. מ. אוסישקין, ומה רבה הייתה השפעתו של הרב י. ל. הכהן פרישמן מימון עלי, וכמה הייתי מאושר לדבר פה אל פה עם משוררנו הלאומי חיים נחמן ביאליק, ועוד רבים חשובים - הרב מאיר ברלין, דר' נחום גולדמן, חיים ארלוזורוב, דר' שמחה לייזר, הפקה, ואת השירים שלימד אותנו נ. ביסטרצקי. האם פלא הדבר שנמשכתי לעסקנות ציונית, שקיננה בתוכי עוד בבית אבי.

הקהילה היהודית בקרקוב הייתה אחת המפוארות בין הקהילות היהודיות בעולם. בזמנו מנתה הקהילה מעל שש רבבות. היו בה יהודים אדוקים וחילוניים אולם לא פער וסוג. אבי היה איש אדוק אולם בעולם המודרני. היה מראשי המזרחי וציוני נלהב ופעיל בקהילה, וכל זה לא הפריע לו להתחבר ביחסי חברות עם אדוקים קיצוניים, וגם האחרונים לא התרחקו מאבי, למרות שהיו מתנגדים לרעיון הציוני ולהתקדמות עם הזמן. הייתה זו קהילה מגוונת החל מהאדוקים עד למתבוללים, אולם בשעת הדחק או גם בשעת שמחה הייתה זו קהילה מלוכדת ומאוחדת.

הרבה תנועות נוער התארגנו בתקופה זו בקרקוב, ואני, כבר בשנת 1929, בהיותי עוד תלמיד בית הספר תחכמוני, החלטתי לפעול למען ארגון הנוער בגיל הרך במסגרת תנועת המזרחי, והחלטתי לקרוא לתנועת הנוער הרך במסגרת "המזרחי" בשם "השומר הדתי". ביחד עם חבר נוסף הקמנו את הארגון הראשון מתוך ילדי בית הספר "חדר עברי" בשנת 1929.

התחלתי לארגן את הנערים והנערות מבית הספר ומשפחות של חברי "המזרחי" ואלו היו הבסיס של ה"קן" הראשון בעיר. בהתחלה ניהלנו את הפעילות בתוך בית הספר "חדר עברי", אולם במשך הזמן שכרנו מקום מיוחד למטרה זו. בערבים היינו מתאספים ומנהלים את ה"שיחות" עם החניכים ואחרי לכתם היינו נשארים עד מאוחר בלילה ומנסים לגבש לעצמנו את המהלכים הבאים ומנהלים ויכוחים ארוכים על הדרך לקראת העתיד.

לאט לאט הגיע הד ההתארגנות שלנו לערי השדה והתחילו הפניות לרצון להקים "קנים" גם אצלם. וכך התחילה הפעילות מחוץ לעיר. בימי ראשון החופשיים מהמסחר אחרי הלימודים הייתי נוסע לערי השדה הקרובים ומתחיל בארגון ה"קנים" בהם. לאחר שנוסדו "קנים" בערי השדה התחלנו להוציא 'חוזרים' שבהם חומר לפעילות שוטפת, חוברות הסברה בשפה הפולנית וגם בעברית.

בחדשי הפגרה מבית הספר כמעט שלא הייתי בבית. המחוז שלנו גליציה המערבית היה השטח אשר בו עברתי בחדשים אלה מעיר לעיר ובהם ארגוני ימי עיון למדריכים, מושבות קיץ ומחנאות, כי לצופיות היה תוכן מכובד בפעילות היום-יום של "השומר הדתי".

אחרי פעילות של שנה כמה תנועה מסונפת ויכולנו להכריז על מושבת קיץ אזורית באחד הכפרים באזור. למושבת הקיץ הזמנו מרצים ממנהיגי "המזרחי" וגם רבנים באו לעודד אותנו בהתארגנות התנועה אשר נהפכה למציאות ברחוב החרדי. לשמע הצלחתנו התחילו לפנות אליי גם ממחוזות רחוקים שלא היו בשליטתנו והתחלתי לשלוח להם חומר שוטף.

ב-1932 התקיימה בוורשה הוועידה הארצית של "השומר הדתי", ואורח הכבוד היה ציר הסיים הפולני ה. פרבשטין ומנהיגי המזרחי בפולין. בוועידה זו נבחרתי כמזכיר להנהגה העליונה של "השומר הדתי" בפולין. בשנת 1932 ייסדנו את נקודות ההכשרה הראשונות אשר מתוכם עלו לארץ ישראל והצטרפו לתנועה "הפועל המזרחי" דהיום.

אחרי בחינות הבגרות הייתי חופשי לגמרי לפעילות הציבורית והקדשתי את כל מרצי לארגון ולהדרכה. פולניה הייתה מחולקת לצורך הפעילות הארגונית של התנועה הציונית למחוזות, וכל מרכז פעל בפני עצמו וכל תנועה ציונית הייתה מתרכזת מסביב למרכז שלה במחוז שלה.

כל השנים פעלתי בהתנדבות, שלא על מנת לקבל פרס, עוד הוספתי מכספי להוצאות התנועה. המרכז בוורשה נוהל על ידי חברים שקיבלו שכר, וזה גם היה מקור פרנסתם, והם לא יכלו להרשות לעצמם לאבד מכוחם הארגוני, שהיה גם בסיס כספי לקיומם. הם גם לא ראו בעין יפה את עצמאות, ואי תלותי החומרית בתנועה.

כדי לערער את מעמדי קראו לוועידה ארצית של התנועה שהתקיימה בוורשה ובה בין היתר הוחלט להעביר את ההנהגה הארצית לוורשה. כמובן שלא חשבתי לעבור לוורשה ובאותה העת התבשלה אצלי ההחלטה כי הגיע הזמן לעשות לעצמי למען עתידי, כי לא ראיתי אותי כעסקן התלוי לפרנסתו מקופת התנועה.

ביום כ"ב אלול תרצ"ג - 13.9.1933 - עזבתי את המשפחה, את הידידים וחברים, את התנועה שלמענה פעלתי שנים רבות כאחד ממייסדיה - הלא היא תנועת "השומר הדתי" תנועת נוער ליד ההסתדרות הציונית של "המזרחי" ועליתי לארץ ישראל.

המשפחה ורבים מידידי, חברים לתנועה באו לתחנת הרכבת, כדי להיפרד ממני. בזמן שהחברה שרו שירי מולדת ושל התנועה לכבודי, עמדה מסביבי כל המשפחה חלק בוכים וחלק משמיע לי עצות טובות למסע הארוך.

יהודים מצילים יהודים בקרקוב

גולה מירה (לידקה) (ז'שוב, 1911 – קרקוב, 1943) -
תרומתה של גולה לפעילותה של המחנות בקרקוב, שעיקרה היה מוכווני אל מחוץ לגטו, היתה הודות לקשריה ההדוקים עם מפלגת הפועלים הפולנית – פ.פ.ר. באופן זה התאפשר שיתוף פעולה שכלל עזרה באמצעים, מקומות מסתור ועוד.

הלה (בת שבע) רופאיין-שיפר (קרקוב 1921) - למדה בבית ספר פולני וידעה את המנהגים הנוצריים והתפילות, דבר שסייע לה בתפקידיה במחתרת, יחד עם מראה פניה שהקל עליה להתחזות לפולניה. במלחמה שימשה כקשרית בין המחנות של קרקוב ו-ורשה, ונסעה בין שתי הערים כשהיא מלווה צעירים שיצאו ליערות להילחם, העברת כספים ותעודות מזויפות וכן הברחת כלי נשק ותחמושת על גופה. במשימות מסוכנות אלה היה עליה להשתמש בתעודות מזויפות ולהתמודד עם ביקורת ובדיקות של הגרמנים.

הנריק (חנוך) טייכלר (קרקוב, 1917 – פלשוב 1943) -
הנריק (הנק, בפי חבריו) היה שרטט וגרפיקאי במקצועו. בגטו עסק, בסתר, בזיוף תעודות עבור אנשי המחנות היהודית, בבית הדפוס הסודי שהיה בדירתו של ו' שלאק. באחד הימים נעצר ונכלא בכלא מונטלופיך, ומשם הועבר לפלשוב והוצא להורג.

יוסף באו (קרקוב, 1920 - ישראל, 2002) - בשנת 1938 התחיל יוסף (יוז'ו, בפי חבריו) ללמוד אמנות פלסטית באוניברסיטת קרקוב, אך המלחמה קטעה את תוכניותיו. בשנות המלחמה נכלא בגטו קרקוב, ועם חיסול הגטו

פנים רבות היתה לגבורתיהודים בתקופת השואה, ואחת החשובות היתה של יהודים שסיכנו את עצמם כדי להציל את בני עמם. יהודים רבים, יחידים וארגונים, לא עמדו מנגד כשראו שמובילים את בני עמם למוות, וניסו לסייע לאחיהם בכל דרך אפשרית. סיפורם, בקצרה, של אחדים אנו מביאים כאן, ומזמינים אתכם לכתוב לנו על גיבורים נוספים.

הועבר למחנה פלשוב, ומשם ב"רשימת שינדלר" לגרוס רוזן ולברניליץ. בגטו ובמחנות הועסק באו כגרפיקאי וכשרטט, ובסתר זייף תעודות עבור מאות אנשים, שבאמצעות התעודות הללו הצליחו להציל את חייהם.

משה בייסקי (דז'לושיצה 1921-ישראל 2007), בייסקי הכין בשביל אוסקר שינדלר חותמות רשמיות רבות, של הגנרלגוברנמנט, של מושל מורביה, היתרי נסיעה מזויפים עבור אסירי ברניליץ כדי שיוכלו להביא מטענים של לחם ובגדים מהשוק השחור.

רייזקה (שושנה) קלינגברג (כהן) - נכדתו של שם קלינגברג, המקובל והאדמו"ר מזלושיץ, גדלה בבית דתי חסידי. כשפרצה המלחמה עזבו רייזקה ומשפחתה את קרקוב ועברו להתגורר ב-קושיצה, אך רייזקה החליטה לחזור לגטו ולהצטרף למחתרת היהודית בגטו, "החלוץ הלוחם", ותפקידה העיקרי היה כקשרית לקצין המבצעים אברהם לייבוויץ ("לאבאן"), מנהיג תנועת "דרור" בקרקוב. המראה ה"ארי" שלה, בלונדינית ובעלת עיניים כחולות, איפשר לה לצאת ולהכנס לגטו, ותוך כדי שימוש בתעודות מזויפות היתה מברחה מידע, מזון ואנשים.

תצלומי אוויר ממחנה פלשוב וסביבותיו

בפרק "עדות אווירית לרשימת שינדלר" באתר של "יד ושם" נכתב בין היתר: "לאחרונה נתגלתה על ידי מר יאיר שור, במסגרת מחקרו על מחנה הריכוז פלשוב, שבו נרצחו ב-8 באוגוסט 1943 סבו וסבתו, מאיר ומרים (צירלה) שור מקרקוב. עדות מצולמת יוצאת דופן... תצלומים רבים שרדו ממחנה פלשוב, חלקם הגדול צולמו על ידי אנשי ס.ס. ששרתו במחנה ועל ידי המפקד, אמון גאט. התברר כי יחידות צילום מיוחדות של חיל האוויר הגרמני צילמה לפחות פעמיים, ב-3.5.1944 וב-28.12.1944, את קרקוב ואת המחנה, כנראה למטרות מיפוי... בתצלומים מחודש מאי נראה המחנה בתקופה בה היה בשיא פעילותו כמחנה ריכוז, ובאחד התצלומים ניתן לראות היטב את כל פרטי המחנה – ניתן לזהות את השער, מגרש המסדרים, צריפי האסירים והווילה של אמון גאט. מפעל הכבלים נראה ליד הכניסה למחנה, ומצפון לו המחצבה שנבנתה לאחר הקמת המחנה על שטח בית הקברות היהודי..."

כשלושה חודשים מאוחר יותר, בעקבות התקדמות הצבא האדום לכיוון קרקוב, סימנו המפענחים הגרמנים מספר מטרות פוטנציאליות לתקיפה במקרה שהאיזור יפול בידי הסובייטים, ואחת המטרות שסומנו היתה המפעל של אוסקר שינדלר, ובו זיהה המפענח את חלקיו השונים של המפעל, כולל בית המלאכה הראשי ומחנה העובדים... בתצלום האחרון, מנובמבר או דצמבר 1944, ניכרת כבר פעילות לפירוקו של המחנה, וניתן לראות שבשלב זה פורקו לפחות 22 מבנים מתוך המחנה, מבנים שהיו קיימים עוד במאי..."

וכך מספר יאיר שור על מאמציו לאתר את התצלומים: בשנת 2001 ביקרו הוריו, ברל וחנה שור, בקרקוב, והגיעו גם לאתר מחנה הריכוז לשעבר, ואז עלתה השאלה לגבי המיקום המדויק של המחנה. בעת ביקור שערך יאיר בווישניגטון בארה"ב פנה אל הארכיב הלאומי המרכזי, מתוך מחשבה שבוודאי אירופה צולמה, צילומי אוויר, הן על ידי בעלות הברית והן על ידי מדינות הציר, ובוודאי ימצאו גם תצלומים מאיזור קרקוב מהתקופה שבין קיץ 1942 לסוף המלחמה. במשך יומיים נבר יאיר בארגזים מלאים בצילומים מקוריים מאין ספור גיחות צילום שונות, ולבסוף מצא את התצלומים משתי גיחות צילום של חיל האוויר הגרמני ב-1944.

1 העיר העתיקה; 2 הרובע היהודי-קיימי; 3 הגטו בפודגוז'ה; 4 איזור התעשייה בזאבלוצ'ה; 5 פלשוב; 6 מחנה שבויים; 7 גשר החשמליות על הנהר; 8 המחצבה הישנה; 9 המחצבה החדשה; 10 מסילת הברזל לאושוויץ; 11 תחנת רכבת פלשוב.

במשך יומיים נבר יאיר בארגזים מלאים בצילומים מקוריים מאין ספור גיחות צילום שונות, ולבסוף מצא את התצלומים משתי גיחות צילום של חיל האוויר הגרמני ב-1944.

עתונות המחתרת בקרקוב

שני ארגוני המחתרת היהודית בקרקוב הוציאו עיתון מחתרת. עורכת העיתון המחתרתית של קבוצת "איסקרא" היתה גולה מירה. במקורות פולניים מזכירים כי "בגטו הופיע ב-1942 העיתון 'קול הדמוקרטיה' (Głos Demokracji), שיצא לאור על ידי הארגון היהודי הלוחם (Z.O.B.), בתפוצה של 40 יחידות. יצאו לאור כ-60 גיליונות, אולם לא שרד מהם אף לא אחד. הגליון הראשון הופיע ב-13.9.1942.

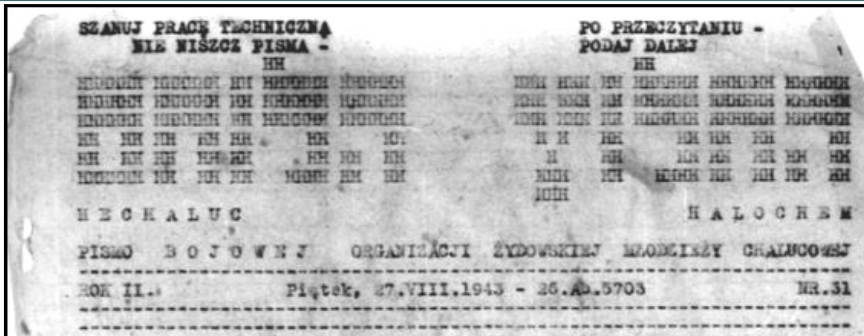
אחד העדים הפולנים מידידי קבוצת באומינגר, זדז'שילאו מרוק (Zdzislaw Mruk), מציין כי קיבל מהישק באומינגר ובנק הלברייך גליונות של עיתון המחתרת (אינו מציין את שמו) על מנת להפיצם, וכי מעיתון זה שאב מידע על פעולת המחתרת. מכאן ניתן ללמוד כי העיתון פרסם אינפורמציה על פעולות הארגון. אין פירושו של דבר שלא פורסמו בו דברים נוספים. יש מקום לסברה שוודאי פורסמו בו גם דברי תעמולה וקריאה לציבור הפולני להתקומם נגד האויב, מאחר ונאמר על גולה מירה שניהלה בעצמה תעמולה וכן את מערכת העיתון.

כאמור, "החלוץ הלוחם" הוציא לאור עיתון כשמו: "החלוץ הלוחם", שהוגדר כ"בטאון הארגון הלוחם של הנוער היהודי החלוצי". עורכו היה שמשון דרנגר. עיתון זה מוכר לנו יותר מ'קול הדמוקרטיה' כיוון שנשמרו 10 מגיליונותיו, והראשון מתוכם מספרו 29 (שנה ב') מתאריך 13.8.1943. לא ידוע היכן 28 הגליונות האחרים, והאם אמנם היו 28 גליונות קודמים וכן מתי החל העיתון לצאת לאור לראשונה.

גליון 29 פותח בדברים מאת המערכת המתנצלת על איכותו הירודה מבחינה טכנית, וכך נאמר שם: "מטעמים שאינם תלויים בנו הננו מוציאים לאור גליון זה בצורה פרימיטיבית יותר מזו של הקודמים; אף על פי שאין אנו יודעים אם נצליח לסלק בשבועות הקרובים את הפגמים הטכניים, החלטנו לא להפסיק את הוצאתו כדי שמדי שבוע נגיע, כפי שהגענו עד כה, במילה מודפסת אל קיבוצי היהודים האחרונים".

פתיחה זו מלמדת, ללא צל של ספק, על הוצאתם לאור של גליונות קודמים, על המגמה של המשכת פעולה שהוחל בה קודם לכן, על מסורת של פרסום העתון אחת לשבוע והפצתו בין קיבוצי היהודים האחרונים (הכוונה, כנראה, לגטאות שעוד נותרו בסביבה כבוכניה, ז'שוב וטרנוב). מכאן שמטרת העיתון היא לא רק לתת ביטוי להלכי רוח, להגיגים של כותביו, אלא יש לו תפקיד נוסף – תפקיד של שליחות, ולא רק אל חבריו הלוחמים אלא גם אל השרידים העומדים בפני כליה, והנאבקים יום יום את מלחמת הקיום, ההשרדות, ובעיקר הנתונים באימי טרור ופחד מפני העתיד וכאב תהומי על אובדן יקיריהם עד כה.

קלמן המר מעיד כי קיבל במשך 10-12 שבועות (יוני-אוגוסט) מידי יום ראשון, מספר גליונות שהגיעו אליו באמצעות קשרית, על מנת שיחלקם בגטו בוכניה, ובדיווח שהוא שולח לארץ מבודפשט הוא מדווח גם על הוצאת עיתון שבועי 'החלוץ הלוחם' שהופיע כל יום שישי ב-250 עותקים ב-10 עמודים כתובים במכונת כתיבה. "העיתון הופץ בגיטו בוכניה, פוזר בין קבוצות 'החלוץ הלוחם', סקר פעולות סבוטז' והתנפלויות על גרמנים, פרסם

כותרת העתון 'החלוץ הלוחם', שנה שניה, גליון 31, 27 אוגוסט 1943

רשימות של משתפי פעולה יהודים ופולנים ושל שוטרים יהודים. נוסף על כך טיפל בבעיות הגטו, מאמרים פוליטיים וידעות מארץ ישראל".

סביר להניח שלאחר שדרנגר ברח מהטרמספורט שיצא מכלא מונטלופיך, ב-29.4.1943, החל בחידוש הוצאת העיתון בסוף מאי או בראשית יוני, כי לא רצה להפסיד זמן בארגון שרידי הלוחמים מחדש, כשהעיתון ודאי משמש אמצעי תקשורת בלעדי למטרה זו.

האם הוחל בהוצאת העיתון עוד בגטו? רבקה לביסקינד-קופר מספרת על פגישה של דולק בעלה, שמשון דרנגר וגולה מירה, שבה דנו בהוצאת עיתון משותף וכרוזים משותפים. היא מזכירה את עיתון 'החלוץ הלוחם', שכלל הנראה נסתייעו בהדפסתו בבית הדפוס של פ.פ.ר. בהנהלתה גולה. מאידך, אין זה הגיוני שהעיתון יצא לאור לפני אוגוסט 1942, תאריך הקמתו של הארגון הלוחם, שהרי הוא שימש כבטאון של הארגון הלוחם ולא כבטעונה של תנועת "עקיבא"...

יחודם של הגליונות שנכתבו כבר מחוץ לגטו, שאינו קיים עוד, בבונקר ביער או בשוליו, והם מכוונים לא רק ללוחמים אלא גם לציבור הרחב. פרט לפרסום מידע שוטף, והיותו אמצעי התקשורת ללוחמים הפזורים בשטח ובו הוראות של המפקדה, הרי העיתון נוטל על עצמו תפקידים נוספים. כך הוא נוטל על עצמו את תפקיד הכרוניקן – רושם הקורות, ועל כן רבים מהסעיפים אינם רלוונטיים לשעה אך רלוונטיים לגדורות הבאים, כגון: הקורות בכלא מונטלופיך, תולדות המחתרת היהודית, אירועים הראויים להזכר כמו היציאה הראשונה ליער ב-1942, הבריחה מכלא מונטלופיך, הוויכוח עם הנהגת הציבור בגטו בנושא הלחימה, תזכורת לדראון עולם של המלשינים והפרובוקטורים היהודים ועוד.

תפקיד נוסף הוא עידוד רוחו של הקורא. לשם כך הוא עוסק בניתוחים צבאיים ופוליטיים של האירועים בתזיתות השונות, ניתוחים חדים המצביעים על תמורות המבשרות את הנצחון. ועוד, הוא נותן בידי הקורא כלים לניהול הסברה נגד תעמולת האויב, הזמת עלילותיו, ומעל הכל הוא מופיע ומבקש להשפיע כעיתון של ארגון אידאולוגי יהודי וציוני, ותופשת בו מקום נכבד האמונה העצומה בנצח ישראל, בישוב היהודי בארץ ישראל, וזאת בשעה שעם ישראל על סף כיליון פיזי...

אופיו הייחודי של הבטאון 'החלוץ הלוחם', וככזה הוא יחיד, נובע מההיבטים הבאים: כולו, או כמעט כולו הוא יצירתו של לוחם אחד (המסתייע פה ושם ביוסטינה); אין זו ספרות מחתרת בלבד, אלא ספרות מחתרת לוחמת.

ד"ר יעל פלד (מרגולין)

מתוך:

"קרקוב היהודית 1939-1943. עמידה, מחתרת, מאבק"

מי היה אלכסנדר פרסטר?

... היו בגטו גם דמויות אפופות סוד ומסתורין. אחד מאלה היה אלכסנדר פרסטר. לדבריו מוצאו מגרמניה. הוא דיבר פולנית גרועה וסבל מצרידות כרוניות. כשהכרתיו היה כבן ארבעים... הוא לא ענד סרט עם מגן דוד. פרסטר דיבר שפות רבות, הכיר ארצות רבות. סמוך לפרוץ המלחמה שימש אמרן של רקדניות.

באוגוסט 1939 היה בקרקוב עם רקדנית אנגליה, ובאותה שנה הכרתי אותו אני. בגטו התהלכו שמועות שלפרסטר היה תפקיד חשוב בעבודת מודיעין לטובת הגרמנים, לכן, כך אמרו, נהנה מזכויות יתר, התהלך ללא סרט על השרוול, התגורר לבדו בדירה בת שלושה חדרים ליד שער הגטו, ובאותו בית ניהל "מסעדת ריקודים".

היתה לו הזכות להיכנס לגטו ולצאת ממנו בכל עת כרצונו, בלי להתחשב בשעות העוצר המחייבות. בקרקוב החופשית היתה לו דירה נוספת במלון "רויאל סיטי". מותר היה לו לברך את אנשי הגסטאפו במועל יד, והם היו מושיטים לו יד לברכה. אל רבים מהם פנה בלשון נוכח. הוא היה עורך מסיבות ומזמין אליהן קציני גסטאפו. ההילולות שערך היו מסיביות מאוחר בלילה,

לעתים גם בבוקר, וכשעזבו אורחיו את דירתו נהגו לירות מאקדחיהם, כדי להפגין את נוכחותם וכוחם בפני תושבי הגטו.

סיפרו שיש לפרסטר משרד מיוחד משלו בבניין הראשי של הגסטאפו ברחוב פומורסקה, ושם הוא לובש מדים גרמניים. כמה אמת היה בכך, אינני יודע. סיפרו על סקירות שהוא מכין עבור הגסטאפו, שהוא מדווח להם על הלכי רוח בין התושבים. בזמן הגירושים ובזמן שהחתימו תעודות בחותמות המאפשרות להישאר בגטו ניתן היה לעמוד על טיבו מקרוב. אנשים רבים ניסו להגיע אליו, כי האמינו שיש ביכולתו לעזור. ובאמת התברר שהאפשרויות שבידו גדולות. הוא הצליח להשיג את החותמות הגורליות עבור רבים שלא היו מסוגלים להשיג בשום אופן אחר רשות להישאר בגטו. בזמן "האקציה" בחודש יוני ראיתי מתנועע בחופשיות בין אנשי הגסטאפו מכל הדרגות. בכך זוגדה נהג להתערב לטובת יהודים שנועדו לגירוש, והיה משחרר אותם מן המשלוחים, לעיתים קרובות ללא כל תמורה.

כמו זרם חשמלי עברה יום אחד בגטו השמועה שאסרו את פרסטר. בערב התקבלה פקודה טלפונית מן

הגסטאפו והוא נלקח למעצר בבניין המשטרה היהודית. למחרת באו אנשי הגסטאפו לגטו, ואחד מהם, הרמן היינריך, נכנס לבניין המשטרה, הורה לפתוח את תאו של פרסטר ושניהם יצאו יחד צוחקים ומתלוצצים... לפי הגרסה שנמסרה לי רצה היינריך להעמיד את פרסטר על ההבדל שביניהם: הוא, היינריך, מייצג את גזע האדונים, ואילו פרסטר - שמוצאו יהודי, הוא תת-אדם.

...עד כמה שידוע לי התנהג פרסטר, בתוך הגטו, בהגינות. הוא ניצל את השפעתו ואין זה חשוב אם עשה זאת תמורת כסף, מתנות או ללא תמורה כלל (היו גם מקרים כאלה), והשיג רשיונות להישאר בגטו, ולאנשים אחדים גם עזר לברוח.

לאחר חיסול הגטו, ב-13 במרס 1943, התגורר פרסטר בקרקוב. הטילו עליו איזה תפקיד בהונגריה, והוא נסע לשם, אך חזר כעבור שלושה שבועות. חשדו בו שהוא משתף פעולה עם המודיעים הבריטי. הוא נסע שוב, אבל כשחזר נאסר והוכנס למונטלופיך, ועקבותיו אבדו. אחר כך נודע שחוסל.

תדאוש פנקביץ

מתוך: בית מרקחת בגטו קרקוב

כך נשרף בית הכנסת ה"אלט שול"

יהודים בדרכם לבית הכנסת הישן (שנות ה-30 של המאה ה-20)

בסופו של דבר הכל ירקו, להוציא מכס רדליכט. יתכן כי אנשי האיינזאצגרופה התייחסו לדבר הזה כלמבחן הראוי שיקדישו לו מזמנם היקר - דהיינו, להכריח אדם, שלמראית עין אינו מאמין, להתחכש ברוק פיו לספר שאותו ראה מבחינה אינטלקטואלית כהבל שבטי עתיק, אך דמו קורא לו שבכל זאת קדוש הינו. היוכל יהודי להיחלץ מתכתיבי והפצרות דמו המגוחך? היוכל להגיע לכלל מחשבה בהירה כזו? זה היה המבחן.

עליו. כל אפשרות של עשיית רמיה נשללה מראש - הרוק צריך להיות נראה לעין על מלאכת ידו התמה של סופר הסת"ם.

היהודים האדוקים נקטו עמדה רציונלית יותר בקשר לדבר מאשר האחרים - האגנוסטים, הליברלים, האירופאים על פי בחירתם העצמית. ברור וגלוי הוא לאנשי האיינזאץ, כי אלה המודרניים נרתעים בהתיצבם לפני ספר התורה ואף משתדלים לתפוס את מבטם כאילו כדי לומר הרי אנו - אתם ואנחנו - מתוחכמים מכדי לעסוק בהבלים מסוג זה...

בספרו "רשימת שינדלר" מתאר **טום קינלי** את שריפת בבית הכנסת הישן בקז'ימייז' ב-4 בדצמבר 1939 (יום שני בשבוע - ל.ה.), על ידי ה-ס.ס., וכך הוא כותב: "ובעוד אנשי ה-ס.ס. מטפלים בבתי המגורים, יצאה כיתת האיינזאצגרופה לפעולה נגד בית הכנסת הישן, מן המאה הארבע-עשרה, הלוא הוא סטארה בוז'ניצה כמו שציפו, הם מצאו שם בעיצומה של תפילת עדת יהודים דתיים, עם זקנים ופיאות וטליתות. הבחורים ריכזו מספר יהודים פחות אדוקים מן הדירות שבסביבה, והריצו גם אותם פנימה, כביכול מעוניינים לבדוק מה תהא תגובתה של הקבוצה האחת כלפי האחרת.

בין אלה שנהדפו פנימה מעבר לסיפו של בית הכנסת סטארה בוז'ניצה, היה גם הגנגסטר מכס רדליכט, שבשום דרך אחרת לא היה נכנס מיוזמתו להיכל תפילה עתיק, או מוזמן לעשות כן. וכך הם ניצבו לפני ארון הקודש, שני הקטבים האלה של גזע אחד, שבימים כתקנם לא יכלו שאת זה את חברתו של זה.

קוראים כותבים

את תפילות השבת ותפילות החגים בבית הכנסת ה"טמפל" ליוותה מקהלת נשים וגברים, ובעוגב ניגן ד"ר ליבלינג Libling, שהיה עיוור. המקהלה שרה גם בחתונות שהתקיימו ב"טמפל" וגם באירועים לרגל חגים קתולים.

צבי גרינגרס

זביגנייב פאייר (Pajor) מבקש עזרה כדי לאתר את עברו ושורשיו. מרישומי האוכלוסין עולה כי הוא נולד ב-27 בפברואר 1939, ובשנת 1943 ניתן לו השם זביגנייב וופינסקי (Wapinski). זביגנייב יודע כי בשנת 1943 הושאר על ידי אמו אצל פולניה שהתגוררה ברחוב מיודובה 19. בתחילה התגורר במרתף הבית ואחר כך בדירה מספר 2 של מיכאלינה ווספינסקה, שם הוחבאה גם ילדה יהודיה. זכרונות הילדות שלו כוללים מספר מילים ביידיש וכן מעטפה שניתנה לו על ידי אמו, ובה 400 זלוטי ותמונה של אביו.

כשהסתיימה המלחמה לא בא איש לבקשו, וכך נשאר אצל הפולניה וגדל באווירה אנטישמית. בשנת 1982 נפגש בקרקוב, במקרה, עם אשה שהשגיחה על בית הקברות היהודי וזו אמרה לו שהכירה את אביו, וכי הוא דומה לאביו מולידו.

אביו של זביגנייב

אולי בישראל יש מישהו שיכול לזהותו? להוסיף מידע על עברו ומשפחתו? נא להתקשר למערכת או לזביגנייב
payor_pn@inea.pl +48- 885-899-426

יחד עם המשפחה

אבלים על פטירת חברנו

ד"ר אלכסנדר אלרהנד ז"ל

יליד קרקוב,

ניצול "רשימת שינדלר"

ושולחים תנחומים למשפחה

אסתרקה של המלך קז'ימייז'

אסתרקה או בשמה המלא אסתרקה מלאך הייתה המאהבת היהודיה האגדית של מלך פולין קז'ימייז' השלישי, שנודע גם כקז'ימייז' הגדול, ושלט בשנים 1333-1370. אסתרקה הייתה מפורסמת ביופיה, היא חיה חלק מ חייה בעיר קז'ימייז' על יד קרקוב.

אסתרקה, בציורו של לקר משנת 1839 בערך

כרוניקנים בני התקופה דיברו על קשר האהבה בין אסתרקה ובין המלך הפולני כעל עובדה, אך ההיסטוריונים מטילים ספק בו, במיוחד כשהשם אסתר מזכיר את גיבורת מגילת אסתר והקשר שלה עם המלך הפרסי אחשוורוש.

האיזכור הראשון של הסיפור מופיע בכרוניקה של הבישוף יאן דלוגוש (1415-1480), פחות ממאה שנה אחרי מותו של קז'ימייז' הגדול. לפי מסורות אחדות, אסתרקה הייתה בתו של חייט עני בשם רפאל מן היישוב אופוצ'ינו. לפי אחרים היא הייתה נכדה של סוחר ורפא מאופוצ'ינו והיא עצמה, כדברי דלוגוש, "ידעה הרבה מסודות הרפואה". יאן דלוגוש, בשורות שהוא מקדיש לשנת 1386, מציין כי אסתרקה השפיעה לטובת עמה על מדיניות המלך הפולני - המלך קז'ימייז' הגדול העניק, על ידי תעודה מיוחדת במינה, זכויות וחירויות מופלגות ליהודים החיים בפולין, וזאת לבקשת פילגשו היהודיה והאהובה, אסתר.

יש שאמרו שמקשר עם המלך נולדו לאסתרקה שני בנים - פלקה וניימייז'ה - ושתי בנות ששמותיהן אינם ידועים. ועוד אמרו כי הבנים גודלו כקתולים, על פי דת אביהם, והבנות שמרו על היהדות, דתה של אמם.

יש שסברו שאסתרקה נולדה בקרקוב, מפני שהמלך הקים בשבילה מובלעת יהודית בקז'ימייז', בסמוך לקרקוב הבירה. קטע אחר של הסיפור מספר שהמלך בנה עבור אסתרקה טירה קטנה בבוחוטניצה, מצפון לקרקוב, שהייתה מחוברת לארמון ואבל על ידי מנהרה תת-קרקעית. לפי מסורות אחרות המלך בנה לאסתרקה באמצע המאה ה-14 ארמונות בקז'ימייז' דולני ובלובזוב, אז כפר בסמוך לקרקוב ובימינו חלק מן העיר. המסורת העממית מיחסת בית ברחוב קרקובסקה 46 בקז'ימייז', בימינו בקרקוב, למשפחתה של אסתרקה והוא נקרא על כן "הבית של אסתרקה" - Dom Esterki, שבו פועלת החל משנת 1986 שלוחה של המוזיאון האתנוגרפי בקרקוב.

במקורות אחדים אסתרקה מוצגת כאשתו של המלך שחיה איתו בארמון ואבל, למרות שהשניים לא היו נשואים מעולם והיא לא הוכרזה למלכה. אסתרקה אחראית, לא רק בעיני דלוגוש, אלא גם לדעתם של סופרים אחרים, להרחבת זכויות היתר שזכו היהודים בימי שלטונו של קז'ימייז' הגדול.

במקורות אחדים אסתרקה מוצגת כאשתו של המלך שחיה איתו בארמון ואבל, למרות שהשניים לא היו נשואים מעולם והיא לא הוכרזה למלכה. אסתרקה אחראית, לא רק בעיני דלוגוש, אלא גם לדעתם של סופרים אחרים, להרחבת זכויות היתר שזכו היהודים בימי שלטונו של קז'ימייז' הגדול.

תזכורת לתשלום דמי חבר לשנת 2016 בסך 150 ש"ח בהמחאה או העברה

ת.ד. 17209 תל אביב 6117102 חשבון 2167/89 בנק איגוד (13) סניף 079 הרצליה

ועידת התביעות CONFERENCE ON JEWISH MATERIAL CLAIMS AGAINST GERMANY, INC.

Website: www.claimscon.co.il • דרך חברון 101, ירושלים 93480 • טל': 02-6712711 • פקס: 02-6712731

Beit Ha'umot, 101 Derech Hevron, Jerusalem 93480 • redisrael@claimscon.org

